

1961 TÜRK ANAYASASINDA EKONOMİK KAPSAMLI HAKLAR

Ass. Dr. M. Zafer ÜSKÜL

1961 Türk Anayasasının ikinci bölümü «temel hak ve ödevler»e ayrılmıştır. Temel hak ve ödevler, Anayasada, «genel ilkeler»den sonra ikinci sırayı almakta ve 51 maddeyi kapsamaktadır. Görüldüğü gibi, Kurucu Meclis temel hak ve ödevlere büyük önem vermiştir.

Anayasada yer alan temel haklar üç ana kümeye ayrılabilir.

Kişi ile devletin ilişkilerinde, Anyasa devlete bazı yükümlülükler vermektedir. Bu, ulusal egemenlik ilkesinin sonucudur. Egemen olan ulus, bu egemenliğinin «kullanılması» için devleti bazı kuralara uymaya zorlar. Devlet, yükümlülükler yaratan anayasal kuralara uymak zorundadır.

Bu yükümlülüklerden bazıları «olumsuz» yükümlülüklerdir. Anayasa, kişi -devlet ilişkilerini düzenlerken, kişiye bir «özerklik alanı» tanımaktadır. Devlet bu alana karışmama yükümlülüğünü taşımaktadır. Örneğin, kişinin düşünce hakkına karışmayacaktır.

Öte yandan, Anayasa devlete «olumlu» yükümlülükler de vermektedir. Kişilere okuma olanağı sağlama yükümlülüğü gibi...

Bunların yanında, Anayasada, bir de siyasal haklar yer almaktadır. Bunların özel nitelikleri, ayrı bir kümede ele alınmalarını gerektirmektedir.

Özetle, temel haklar şu üç ana kümeye ayrılmaktadır: Devlete olumsuz yükümlülükler veren haklar, devlete olumlu yükümlülükler veren haklar ve siyasal haklar.

Devlete olumsuz yükümlülükler veren haklar içinde de kişi hakları üç bölümde ele alınabilir. Bu hakların bir bölümü kişiliğe bağlı hakları kapsar. Bunların başında kişi dokunulmazlığı gelir. Kişiliğe saygı hakları özel yaşamın gizliliği, konut dokunulmazlığı haberleşme özgürlüğü ve seyahat ve yerleşme özgürlüğünü kapsar.

İkinci bölümde düşünce hakları yer almaktadır. Bunlar da vicdan ve din, düşünce, öğretim ve basın özgürlükleri, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakları ile dernek kurma hakkıdır.

Devlete olumsuz yükümlülükler veren haklar içinde yer alan kişi haklarının üçüncü bölümünü ekonomik kapsamlı haklar oluşturur. Bunlar mülkiyet, ticaret ve endüstri, çalışma, sendika kurma ve grev haklarıdır.

Bu yazımızda, 1961 Anayasasında yer alan ekonomik kapsamlı hakları inceleyeceğiz.

I. MÜLKİYET HAKKI

Mülkiyet hakkı Anayasanın 36. maddesinde tanınmıştır : «Herkes mülk ve miras hakkına sahiptir». Bu hak, Kurucu Meclisce tartışılmadan tanınan haklardan biridir.

Mülkiyet hakkını tanıyan Anayasa, mülkiyet hakkının ne olduğunu belirlememiş, tanımını yapmamıştır. Bu hakkı, bir kararında, Anayasa Mahkemesi tanımlamıştır:» Mülkiyet hakkı, bir kimsenin başkasının hakkına zarar vermemek ve kanunların koyduğu kayıtlamalara da uymak şartı ile, bir şey üzerinde dilediği şekilde kullanma, ürünlerinden yararlanma, tasarruf etme (başkasına devretme, şeklini değiştirme ve istihlâk etme, hatta tahrip etme) yetkilerini ifade eder».¹

Anayasa Mahkemesinin bu tanımı, mülkiyet hakkının kullanılmasının kapsamını ortaya koymaktadır. Mülkiyetin konusu ise aydınlanmamaktadır. Hangi hakların mülkiyet hakkı içine girdiğini anlamak için Anayasa Mahkemesinin başka bir kararına başvurmak gerekmektedir.

(1) A.M., 20.9.1966, E. 1963/156, K. 1966/34, A.M.K.D., S. 4, Ankara, 1967, s. 195-196.

Anayasa Mahkemesi, 28.12.1967 tarihli kararında,² ihtira hakkının mülkiyet hakkı içine girip girmediğini incelerken bütün mamelek haklarının Anayasanın 36. maddesinde tanınan mülkiyet hakkı kapsamına girmediği sonucuna varmaktadır. Anayasa Mahkemesine göre, 36. maddede öngörülen mülkiyet hakkı, Medeni Kanunumuzda söz konusu edilen mülkiyet hakkından daha geniş düşünülmemiştir.

Bu kararda, mülkiyet hakkının konusu açık olarak belirlenmemiştir. Ancak, fikrî hakların mülkiyet hakkının kapsamına girmeceği kesin olarak belirtilmektedir.

Anlaşıldığına göre, mülkiyet hakkının konusunu maddî şeyler ile «maddî eşya üzerinde kurulan ve bu itibarla mülkiyet hakkını etkileyen (...) bir kısım haklar» oluşturmaktadır.

Mülkiyet hakkının ve kullanılmasının kapsamlarını ortaya koyduktan sonra, bu hakkın niteliğini araştırmak gerekmektedir.

Mülkiyet hakkı sosyal bir haktır. «Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz» (Anayasa, md. 36).

Kişi, mülkiyet hakkını kullanırken anayasal olarak sınırlanmıştır. Bu sınırlama iki yöndedir: Başkasının haklarına zarar vermemek ve yasaların koyduğu kayıtlamalara uymak.

Görüldüğü gibi, yasama organı mülkiyet hakkının kullanılmasına sınırlar koyabilmektedir. Ancak, yasama organının bu alanda sınırsız yetkili olduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Gerçekten, Anayasa, yasama organının mülkiyet hakkının kullanımını hangi durumlarda sınırlayabileceğini belirtmektedir: Kamu yararı gerektirdiği zaman (md. 36).

Özetlersek, kişi mülkiyet hakkını başkasının hakkına zarar verecek biçimde ve toplum yararına aykırı olarak kullanamaz. Bu hak, kamu yararı amacıyla, yasayla sınırlandırılabilir.

Mülkiyet hakkı, 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinde öngörüldüğü biçimdeki niteliğini artık yitirmiştir. Temel hak olma niteliğini sürdürse bile artık kutsal bir hak değildir. Bu nitelik de-

(2) A.M., 28.12.1967, E. 1967/10, K. 1967/49, A.M.K.D., S. 6, Ankara, 1969, s. 86-113.

şikliği, demokrasinin ve kamu özgürlüğü kavramının 20. yüzyılda geçirdiği evrimin sonucudur.

«Mülkiyet hakkı geçen yüzyılın ferdiyetçi doktrinlerinin etkisi altında malikin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, kutsal ve doğal haklardan sayılırken günümüzde bu görüş değişmiş ve mülkiyet hakkı, malikine toplum yararına bazı ödevler ve görevler yükleyen sosyal bir hak olarak görülmeye başlanmıştır».³

Bu nedenledir ki, mülkiyet hakkı, Anayasanın «sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler» başlığını taşıyan bölümünde yer almıştır.

Mülkiyet hakkının sınırlandırılabilirliğini belirten Anayasa, 38. ve 39. maddelerinde kamulaştırma ve devletleştirmeyi düzenlemektedir.

Kamulaştırma

Anayasanın 38. maddesinin metnine göre, kamulaştırma iki durumda olanaklıdır.

1. Kamu yararı gerektirdiğinde

2. Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi, iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amaçlarıyla.

Birinci durumda, devlet ve kamu tüzel kişileri, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tümünü ya da bir bölümünü, yasada gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırabilir yada bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurabilir.

Böylece kamulaştırılan malların karşılığı peşin olarak ödenir. Bu karşılık, 20.9.1971'de yapılan Anayasa değişikliğinden önce,⁴ taşınmaz malın gerçek değeri idi. Gerçek değerse, Anayasa Mahkemesince «kamulaştırma günündeki serbest alım satımla beliren tam değer» olarak yorumlanmıştı.⁵ Anayasadaki bu hüküm ve Ana-

(3) A.M., 2.6.1964, E. 1964/13, K. 1964/43, A.M.K.D., S. 2, Ankara, 1971, s 152-153.

(4) Anayasa değişikliği 20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı yasayla yapılmıştır. Bkz.: R.G. 22.9.1971 tarih ve 13964 sayı.

(5) A.M., 18.3.1963, E. 1963/10, K. 1963/61, A.M.K.D., S. 1, Ankara, 1964, s 118.

yasa Mahkemesinin yorumu kamulaştırmayı oldukça zorlaştırmaktaydı.

Anayasanın 38. maddesinde yapılan değişiklikle ödenecek karşılık şöyle belirlenmiştir: «Ödenecek karşılık, taşınmaz malın tamamının kamulaştırılması halinde o malın malikinin kanunda gösterilecek usul ve şekle uygun olarak bildireceği vergi değerini, kısmen kamulaştırmalarda da, vergi değerinin kamulaştırılan kısma düşen miktarını aşamaz» (md. 38/2).

Böylece, gerçek değer yerine vergi değeri kabul edilmiş olmaktadır.

İkinci tür kamulaştırma, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını amaçlamaktadır. Hindistan Anayasasından esinlenilerek anayasallaştırılan bu hüküm, sosyal devlet ilkesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

1971 Anayasa değişikliğiyle, çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskan projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırma yanında, kıyıların korunması ve turizm amaçlarıyla kamulaştırma da olanaklı kılınmıştır.

«Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman kurulması ve iskan projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mal ve kıyıların korunması ve turizm amaçlarıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli knunla gösetilir» (md. 38/4).

Anlaşıldığına göre, kıyıların korunması ve turizm amaçlarıyla yapılan kamulaştırmada toprak dışındaki taşınmaz malların karşılığı peşin ödenecektir.

Bunun dışında, yasa taksitle ödemeyi öngörebilir. Bu durumda kıyıların korunması ve turizm amaçlarıyla yapılan kamulaştırmada ödeme süresi 20 yılı, bunun dışındaki kamulaştırmada ise 10 yılı aşamaz (m. 38/5).

Taksitle ödeme öngörüldüğünde, taksitler eşit olarak ödenir ve kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır (md. 38/5).

Bununla birlikte, Anayasa, toprağı kamulaştırılan çiftçiyi korumaktadır. «Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğ-

ruya işleyen çiftçinin hakkaniyet ölçüleri içinde geçinebilmesi için zaruri olan ve kanunla gösterilen kısmın ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli her halde peşin ödenir» (md. 38/6).

Kamulaştırılan taşınmaz malın karşılığı hesaplanırken, karşılığın vergi değerinden az tutulduğu durumlarda, Anayasa mülk sahibini korumakta, ona itiraz ve dava hakkı tanımaktadır (md. 38/3).

Devletleştirme

Kamulaştırma gibi devletleştirme de Anayasada öngörülmüş ve düzenlenmiştir.

Anayasa özel girişimi kural olarak benimsemiş, ancak, bu hakkın sınırlandırılabilirliğini de belirtmiştir. Anayasanın 39. maddesinin metnine göre, devletleştirme üç koşulun varlığına bağlıdır.

1. Özel girişimlerin kamu hizmeti niteliği taşıması gerekir.
2. Kamu yararı devletleştirmeyi gerektirmelidir.
3. İşletmelerin gerçek karşılığı yasada gösterilen biçimde ödenmelidir.

Bu üç koşul birlikte gerçekleştiğinde, özel girişimler devletleştirilebilir.

Yasa, devletleştirilen özel girişimin gerçek karşılığının taksitle ödenmesini öngörebilir. Bu durumda, ödeme süresi 10 yılı aşamaz ve taksitler eşit olarak ödenir. Bu taksitler, yasayla gösterilen faiz haddine bağlanır.

Görüldüğü gibi, özel girişim kural, devletleştirmeyse «özel teşebbüs esasının ve meslek hürriyetinin haklı ve lüzumlu istisnaları»⁶ dır.

II. TİCARET VE ENDÜSTRİ HAKKI

Anayasanın 40. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesi ticaret ve endüstri hakkını tanımaktadır: «Özel teşebbüsler kurmak serbesttir».

(6) 39. maddenin gerekçesinden...

Ancak, bu hak sınırsız bir hak değildir. Yasa, bu hakkı kamu yararı amacıyla sınırlandırabilir (md. 40/2). Bu hüküm, devletin tekeller kurabilmesini olanaklı kılmaktadır.

Öte yandan, yasa koyucu, «özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak» önlemleri almaya Anayasaca yetkili kılınmıştır.

Kurucu Meclis, ekonomik liberalizmin mutlak olarak artık hiç bir ülkede tanınmadığını, devletin ekonomik yaşamın gidişinden sorumlu olduğunu ve bunun sonucu olarak ekonomik yaşamın düzenlenmesi ve planlanması gerektiğini kabul etmiştir. Bu düzenleme sosyal devlet ilkesinin de gereğidir. Az gelişmiş olan ülkemizin kalkınması için devletin ekonomik yaşama karışması zorunlu görülmüş ve bu olanak anayasal olarak sağlanmıştır.⁷

III. ÇALIŞMA HAKKI

Anayasanın 42. maddesinin metine göre, «çalışma herkesin hakkı ve ödevidir». 40. madde bu hükmü bütünlemektedir: «Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir».

«Angarya yasaktır» (md. 42/3).

Bu maddelerde söz konusu olan çalışma hakkının özü şudur: Devlet kişinin istediği yerde ve alanda çalışmasını engelleyemez.

Bu hak ancak kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir (md. 40/2).

1946 Fransız Anayasasının Başlangıç bölümü ve 1947 İtalyan Anayasasının 4. maddesi⁸ gibi 1961 Türk Anayasası da, çalışma hakkı yanında, çalışma ödevini de öngörmektedir.

(7) 40. maddenin gerekçesinden.

(8) İtalyan Anayasası, md. 4: «Cumhuriyet, bütün vatandaşlara iş hakkı tanır. Ve bu hakkı fiilen gerçekleştirecek şartları hazırlar. Her vatandaş, kendi imkanlarına ve tercihinine göre, topluluğun maddi ve manevi ilerlemesine yardım edecek bir faaliyet veya vazife yapmak ödevi ile yükümlüdür.» İçinde: *İtalyan Cumhuriyeti Anayasası*, (Çev. Atıf Akgüç), s. 3, Ankara, 1972.

Çalışma Ödevi

1961 Anayasasında öngörülen çalışma ödevi, 1946 Fransız Anayasasında olduğu gibi yalnızca ahlâkı bir ödev değildir.

Çalışma ödevinin özü şudur: Devlet, bazı durumlarda, kişiyi çalışmaya zorlayabilir. Fakat, çalışma ödevi angarya biçimine göremez.

Angarya ile zorunlu çalışma arasındaki sınır Anayasa Mahkemesince çizilmiştir. Angarya, ücreti ödenmeyen zorunlu çalışmadır. Zorunlu çalışma durumunda ise kişi çalışmaya zorlamakla birlikte, çalışmasının karşılığını almaktadır.⁹

Sonuç olarak, devlet, karşılığını ödemek koşuluyla kişiyi çalışmaya zorlayabilir.

Ancak, devletin kişiyi zorla çalıştırabileceği alanları saptamak gerekir.

42. maddenin metnine göre, kişi ülkenin gereksinimlerinin zorunlu kıldığı alanlarda zorla çalıştırılabilir. Bu çalışma beden yada fikir çalışması biçiminde olabilir. Bu çalışmanın biçimi ve koşulları, demokratik esaslara uygun olarak yasayla düzenlenir (md. 42/son fıkra).

Bu hükmü anayasallaştıran Kurucu Meclisin gerekçesi şudur: Ülkenin gereksinimleri ve ülkenin hızlı kültürel ve sosyal kalkınması gereği.

Kurucu Meclise göre, «yalnız askerlik hizmeti değil, icabında gençlerin kısa bir müddet köy hizmeti yapmaları vesaire gibi diğer bir takım memleket hizmetleri, zaruri bir ihtiyaca cevap verdiği nisbette, vatandaşlara yüklenebilecektir.¹⁰

Bu konuyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi de bir kararında şu satırlara yer vermektedir : «Şu halde, kişilerin beden ve fikir çalışmalarından yararlanabilmek için memleket ihtiyaçlarının baskı-

(9) «Angarya, ücreti ödenen mecburi çalıştırma kavramından tamamiyle ayrılmaktadır. Her ikisinde de çalışma mecburiyeti varsa da birinin karşılıksız diğerinin karşılıklı olması, bunların yekdiğerinden tamamiyle ayrı kavramları kapsadığını göstermeğe kafidir». A.M., 6.3.1964, E. 1963/358, K. 1964/17, A.M.K.D., S. 2, Ankara, 1971, s. 85.

(10) 42. maddenin gerekçesinden.

sı ve cebri çalışmayı gerekli kılan ödev niteliğini haiz olması halinde, bunun bir kanunla ve demokratik esaslara uygun olarak düzenlenmesine cevaz bulunduğunu kabul etmek lazımdır»¹¹.

Bu çerçeve içinde, Anayasa Mahkemesi, seçimler sırasında sandık kurullarında kişilerin zorunlu olarak çalıştırılabileceğini öngören seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki 298 sayılı yasanın 23. maddesi ile bu görevi sebepsiz terkedencilere verilecek cezaları öngören 136/2. maddesinin Anayasaya uygun olduğunu karar vermiştir.¹²

Bir başka zorunlu çalışma, 18 mart 1340 günlü ve 422 sayılı Köy Kanununda öngörülmüştür: İmece. Köy Kanununun 15. maddesi «köy işlerinin bir çoğu bütün köylü birleşerek imece ile yapılır» demektedir. Bu işler, köyün yolunun, okulunun, alanının, vb..., yapımıdır. Bu işlerin yapılması için köylü çalışmak zorundadır ve önemli olanı, çalışmasının karşılığı ödenmemektedir. Zorunlu olan ve ücret ödenmeyen bu çalışma ise, Anayasa Mahkemesinin yaptığı tanıma göre, angarya olmaktadır. Nüfusumuzun % 70'i köylerde oturduğundan sorun büyük önem kazanmaktadır.

Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi, Köy Kanununun zorunlu çalışma ile ilgili hükümlerini Anayasaya uygun bulmuştur.³¹

Anayasa Mahkemesinin gerekçesi şudur: «... Köyün zorunlu görevleri köyün mahalli nitelik taşıyan ortaklaşa ihtiyaçlarını gidermeye yarayan kamu hizmetleridir. Bu kamu hizmetlerinin gerektirdiği giderlerin vergi, resim ve harçlarla köylüden toplanacak gelirlerle karşılanması zorunludur. Köylerimizin ekonomik durumu ve köylümüzün ekonomik gücü bu giderleri karşılayacak gelirleri sağlamaya yetmeyeceğinden bu işlerin köylü tarafından çalışarak yapılması köylü yurttaşların bugün içinde buldukları koşullara uygun bulunmaktadır».¹⁴

Kısaca, vergi veremeyen köylünün bedenen çalışması, Anayasa Mahkemesine göre, bir yurttaşlık görevi olmaktadır.

(11) A.M., 6.3.1964, E. 1963/358, K. 1964/17, A.M.K.D., S. 2, Ankara, 1971, s. 86.

(12) Aynı karar.

(13) A.M., 5.1.1965, E. 1963/198, K. 1965/1, A.M.K.D., S. 3, Ankara, 1966, s. 3-13.

(14) Aynı karar, s. 8.

IV. SENDİKA KURMA HAKKI

Dernek kurma hakkı sendika kurmayı da genel olarak içerirse de Anayasamız sendika kurma hakkını ayrı bir maddede düzenlemiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisiyle Batı ve Doğu ülkelerinin birçoğunun Anayasasında da durum böyledir.

Anayasanın sendika kurma hakkını düzenleyen 46. maddesi değiştirilmeden önce, sendika kurma hakkı çalışanlara ve işverenlere tanınmaktaydı. Oldukça geniş kapsamlı olan «çalışanlar» sözcüğü, işçiler dışında memurları da içine almaktaydı.

46. maddenin 2. fıkrası, «işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları»nın yasayla düzenleneceğini öngörmekteydi.

1971 Anayasa değişikliğiyle, «çalışanlar» sözcüğü 46. madde metninden çıkartılmış, yerine «işçiler» sözcüğü konmuştur. Böylece, memurların sendika kurma hakları ellerinden alınmış olmaktadır. Bu Anayasa değişikliğiyle, sendika kurma hakkından yararlanacakların sayısı büyük ölçüde sınırlandırılmış olmaktadır.

Bunun sonucu olarak da, yukarda sözünü ettiğimiz 46. maddenin 2. fıkrası metinden çıkartılmıştır.

Sendika kurma hakkı şudur: Anayasaca sendika kurmaya hak kazanmış kişilerin bu haklarını kullanmalarını devlet engelleyemez. İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın sendika ve sendika birlikleri kurabilirler, bunlara serbestçe üye olabilirler ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

Anayasanın ilk metninde sendikalarla sendika birliklerinin tüzüklerinin, yönetim ve işleyişlerinin demokratik esaslara aykırı olamayacağı belirtilmişken, 1971 Anayasa değişikliğiyle bu hakkın kullanımına bazı sınırlamalar getirilmiştir. «Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel hakkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir.»

Görüldüğü gibi, sendikalar, varlıklarını Anayasada çizilen çerçevede içinde sürdürmek zorundadırlar.

V. GREV HAKKI

Grev hakkı, toplu sözleşme yapma hakkıyla birlikte, anayasal bir hak olarak tanınmıştır (md. 47/1). Ancak, Kurucu Meclis grev hakkını Anayasada düzenlememiş, bu hakkın kullanılmasının ve istisnalarını düzenlenmesini yasa koyucuya bırakmıştır. İşverenlerin hakları da yasayla düzenlenecektir.

Bununla birlikte, Anayasa, grev hakkının kullanımına önemli bir sınırlama getirmektedir: Siyasal amaçlarla yapılacak grevler yasaklanmaktadır. Grev hakkı işçilere «işverenle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla» yapılmak üzere tanınmıştır.¹⁵

47. madde, ikinci fıkrasında, işverenlerin haklarının yasayla düzenleneceğini öngörmektedir. Bu hakların ne olduğu maddenin gerekçesinden anlaşılabilir: Lokavt hakkı. Görüldüğü gibi, Anayasa lokavt hakkından söz etmemekte, bu hak anayasal olarak tanınmış olmamaktadır. Bununla birlikte, bu hakkın yasayla tanımlanabileceği Anayasa Mahkemesinin kararlarından anlaşılmaktadır.

«Anayasanın grevi bir hak olarak kabul ettiği halde lokavttan söz etmemesi lokavtı reddettiğini göstermez. Yasama organı, memleketin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını göz önüne alarak lokavtı ister bir hak olarak tanırsın, isterse tanımaz;... Her iki halde de Anayasaya aykırılık söz konusu olamaz».¹⁶

(15) «Esasen, tasarıda yer alan «işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek maksadıyla» kaydı, siyasi grevlerin caiz olmadığını göstermektedir», 47. maddenin gerekçesinden.

(16) A.M., 26-27.9.1967, E. 1963/336, K. 1967/29, A.M.K.D., S. 6, Ankara, 1969, s. 28.